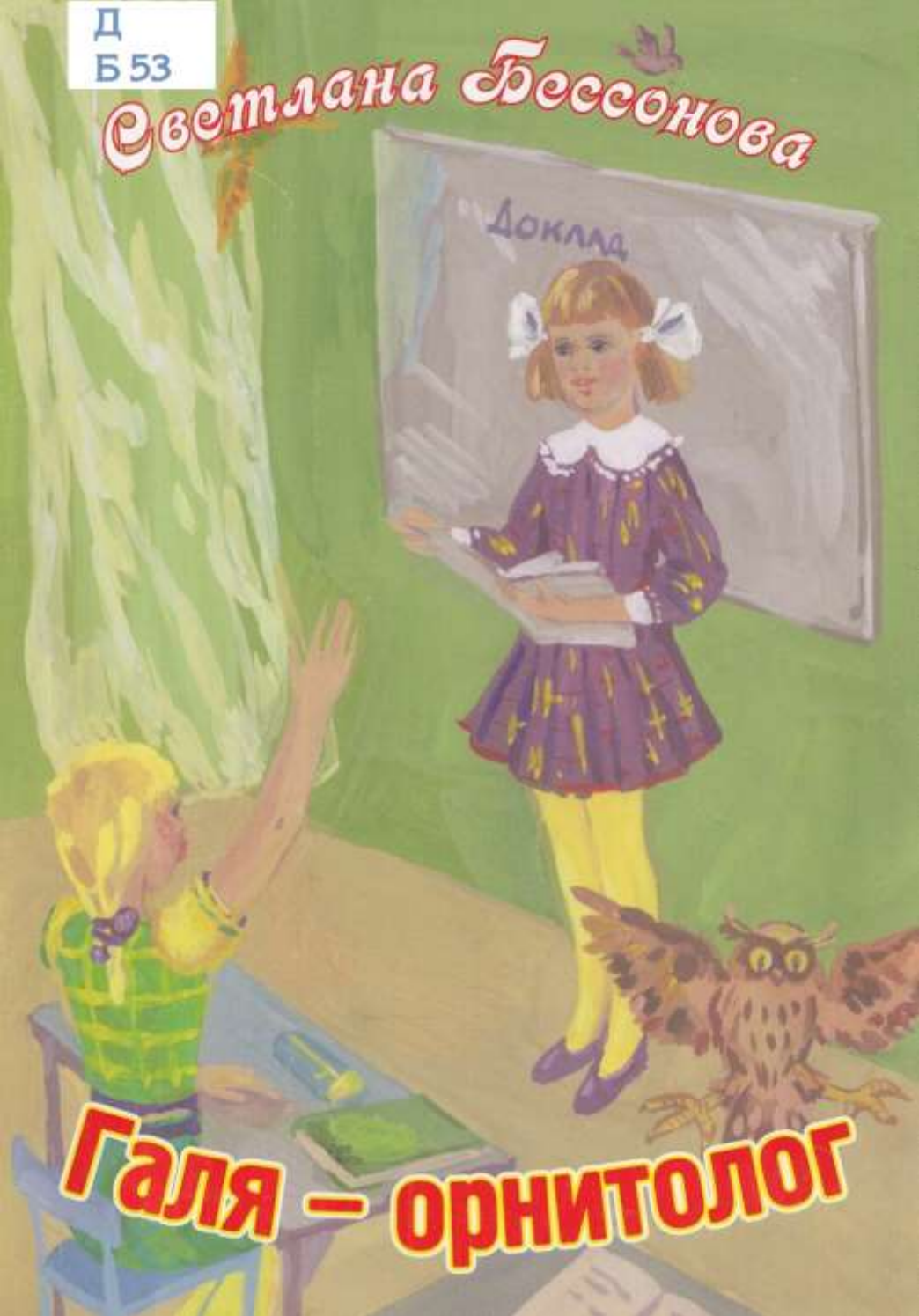

Д
Б 53

Светлана Бессонова

Галя – орнитолог

84 (2=663.2)6
Б 53

ЦБ

СВЕТЛАНА БЕССОНОВА

ГАЛЯ - ОРНИТОЛОГ

Поэме-лекций

Кугырак класслаште тунемше йоча-влаклан

Йошкар-Ола
2012

3108

УДК 82-14
БЕК 84 (2Рос=Мар) 5
Б 53

БЕССОНОВА С. А.
Б 53 Галя-орнитолог. Поэме-лекций. Йошкар-Ола, 2012. —24 стр.

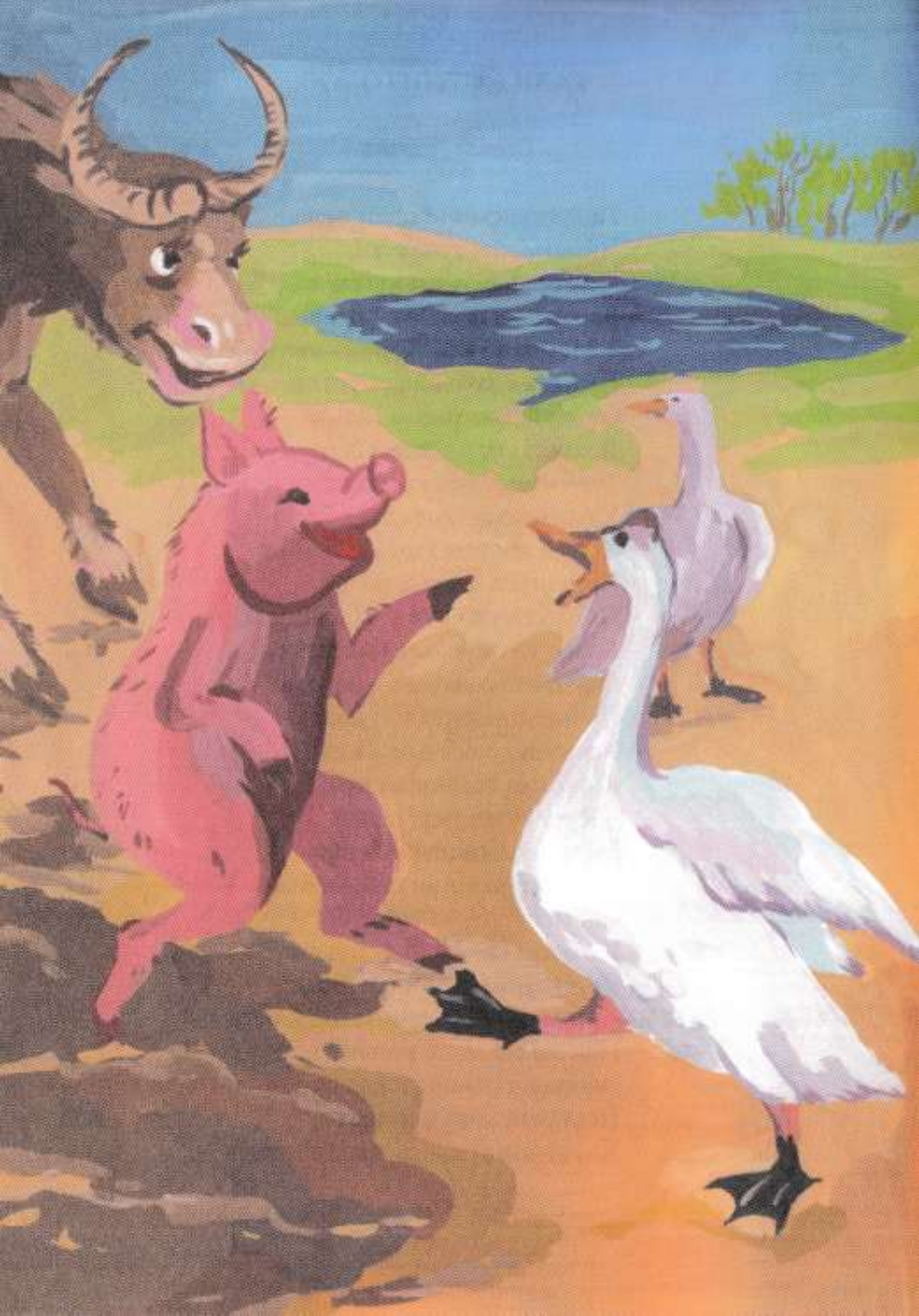
УДК 82-14
БЕК 84 (2Рос=Мар) 5

© С. А. Бессонова, 2012
© ООО «СТРИНГ», 2012

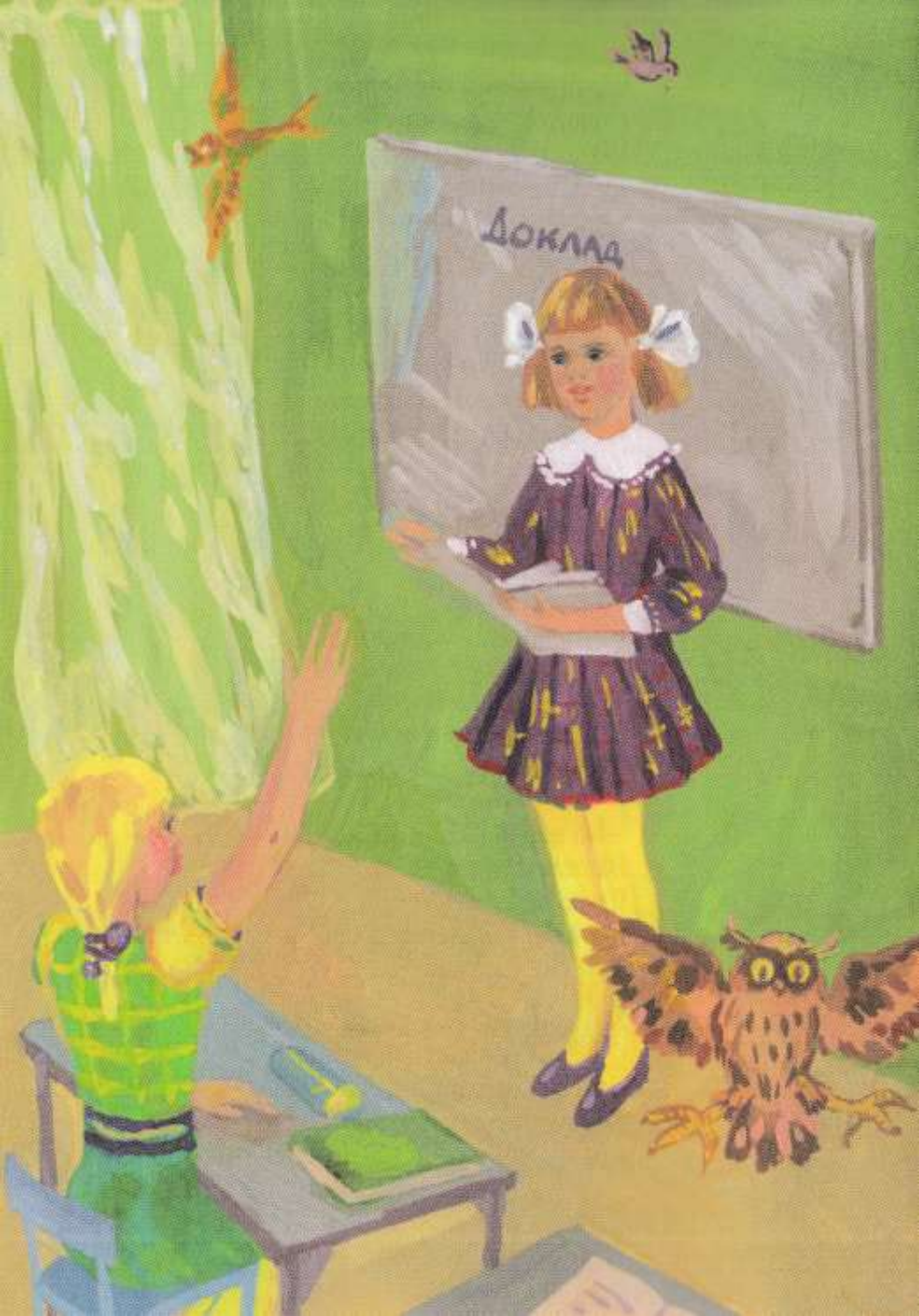
ГАЛЯ - ОРНИТОЛОГ

Поэме-лекций

Галя классыште шкет веле
Визытанлан тунемеш.
Но йөршеш огеш кугешне,
Кажнылан полшаш толеш...
—Мемнан Галя —орнитолог! -
Пўтынъ класс ойла моктен.
Ок шуйкале тидын годом —
Лекташ ямде доклад ден.
Тудо кайыс ден кылдалтын.
Кумылангын колыштат.
Кажне листше гыч кум кайык
Чонештен лектеш вигак.
Пөрдыт нуно вуй ўмбалне.
Класс тич йўкышт йонгалтеш.
Погынат мынярын —пале
Лу листан доклад лўдмеш.
Ўстел деке лектын, Галя
Класслан йодышым пуа:
—Кугу огыл тиде кайык —
Энер лўмым шарныкта.
Вашешташ вигак шке кидшым
Света писын нўлталеш:
Каласем марла мый тидым:
«Ўжўвўр» ден «Юл» лиеш.
—Чын вашештышыч тый, Света!
Паледа мо ынде весым?
Ваштар укшыш толын шинче
Пеш уста сўрал солист
Да шўшкартыш сылнын-сылнын -

Семже ден шулет тый вик.
—Мый палем, —
скрипач Евсей
Мане. -
Чодыра Орфей.
—Пеш ушан улат, Евсей!
Весе.
Тукымжо —тумна.
Лиеш куштылгын палаш.
Пылыш кокыт колышташ.
Йӱдым мастар кычкыраш...
—Тиде, —
Шоктыш Петян йӱкшӱ. —
Онай кайык.
Лӱмжӱ уӱнгӱ.
—Молодец!
Кӱ эн писын йодышлан
Вашештен кертеш мылам...
Тудо тудым шочыктен,
Шкеже шочын тудын деч.
Шура кидшым нӱлталеш:
—Чыве-муно лач лиеш.
—Кӱ пален налеш эн ончыч,
Вашешта тек, хор ден огыл:
Шудо гай ужар тӱсан,
Шӱч гай шеме пыстылан,
Лум гай ошо капкылан,
Пыльдырий, шала умшан.
—Вашмут уло:
шогертен.
Тудо вел коштеш ляпкен.
—Молодец те улыда!
Визытаным суленда, -

Шыргыжале Галя порын.
Галян уш шпаргалке огыл.
Шуко тудын йомакат.
... - Изиракше ушанрак.
Самырык кок агытан,
Кок тырга, кекерекан,
Шуын пижыч ўчашаш,
Икте-весым титаклаш.
Тушто нуно муыч пырчым.
- Мыйын!
—Тыйын? Вучо, тыйын!
Уке йўршын намысет! -
Шулдыр ден лупшаш пижеш.
А весыже ажгынен,
Йолташыжлан чот сырен.
Шуын пижыч коктынат.
Пун ден пыстыл вел йогат.
Кенета ик пыльдырий —
Чулым писе сур сарси,
Кок кредалше дек лўдде,
Чонештен толеш вашке.
Тўрта:
- Ворым почкыман!
Трофей перныш шинчажлан:
—Погыдам шелаш полшем. -
Нале, кайыш чонештен.
.. —Лудыт мыланна моральым, -
Орнитолог шыргыжале, —
Кў лўмнержым шўктен шкеже,
Судышт мыланна ок келше.
Лум гай ошо комбо еш
Кенеж кечын касвелеш
Ер гыч мўнгў ошкылеш.

Йолышт шемын вел коеш
1Ешын тўсынггак тыгай.
Ава комбым кенета,
Лаке вўд гычын кынелын,
Сўсна пиже шўктараш:
- Лювык, муш лавыран йолетым!
Кузе от вожыл ошкылаш!..
Уыжнам мый шем тўсаным,
Ужын омыл тает гайым!..
Узо комбо, чот иралтын:
- Лавыра... лудеш моральым.
... - Тек мотор тўс нигунам
Ынже петыре шинчам.
Тўс мотор. Могай кўрган?
Тый шоналте да ончал!
Агытан кўзен пўртончык.
Муно нерген лие ойжо:
- Мыйын вуйлатымем почеш
Чыве ферме виян толеш!
Теве тиде муно деч
От му сайым —кычал кеч !
Тугай чуяка, яклака —
Экшыкын уке пушыжат!
Муно —лач мотор шергаш:
Ни тўналтыш, ни мучаш!..
Тый ончал: могай сўрал!
Тиде - эн сай идеал!
Онченак коеш: таза,
Шылталаш уке амал!
Мый шкежат тыгай улам —
Кеч-момат ыштен кертам!
Узо комбо волгыдеш
Муным тергыш тыманмеш,

Воштыл колтыш:

—Кўлдымаш!

Мунет пужлышо улмаш.

Теве ынде, йоча-шамыч,

Ончалза онай ужашым.

Ида мондо аклаш тудым,

Кычалза тудлан сай мутым.

. - Иге, муно гыч лекмек,

Воштыл колта койдарен:

—Тьнай шыгыр ты полат!

Пич каяш лиеш тушан...

Хор:

—Кө иге —

ит мужед.

Чылалан раш:

шакше пеш...

... —Нылле кайыкым, Аркаш,

Шотло-ян тый писынрак?

—Шырчык, чайка да вараш,

Эше кумло шым корак!..

Хор:

—Ныл кайык вел лектеш ,

Кертыч молыштым ушен!

... - Мала тудо шер теммеш,

Кынелт а лач агытан .

Миша тудым туныктен

Кычкыраш обед жаплан.

Йўк:

—Чыла раш: Миша пеш

Його, киндым так кочкеш!

... —«Клуб —культур вер мемнан дене!»

Райрўдыш рапортым колтеныт.

Чын:

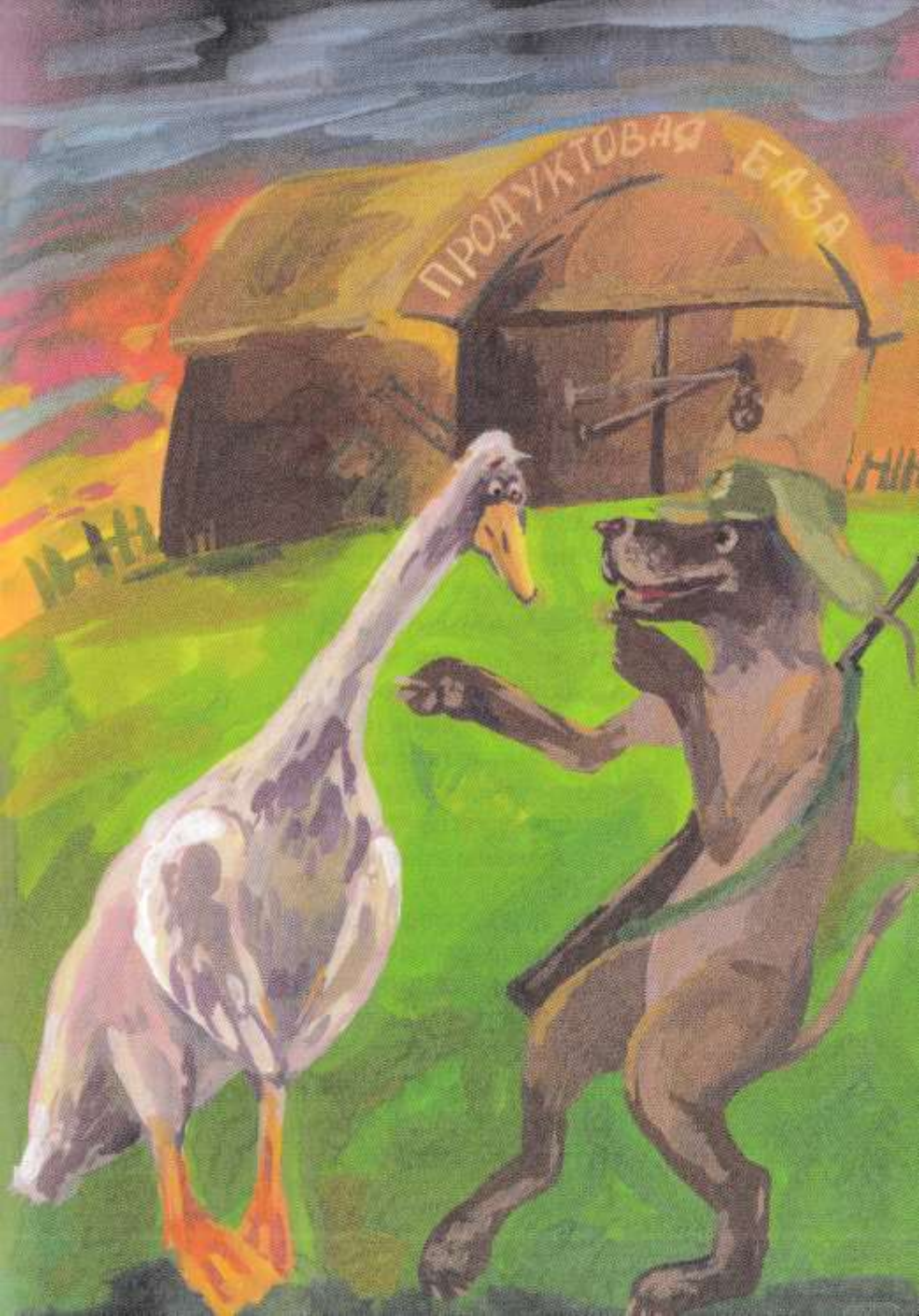

клубышто кажне кечын
Чыве-влак пуат концертым!
Хор:
—Чывыла ме она муро -
Культур пӧртыш она пура...
... —Ушыж ден нужна гышат,
Йӧратен ойлаш арслан.
Доклад текстым эреак
Порсынвуй возен тудлан.
Тидын гана пашаж ден
Шкенжымат эртен каен:
Моштымашыжым пыштен,
Эшеат устан возен.
Порсынвуйым чот моктеныт,
Мутымат вигак пуэныт.
Рӱжге совыштым кырен,
Шогалтеныт икой ден
Арслан постыш куанен.
... —Капкан рывыжым вучен,
Но верештын агытан.
Уло вийжым погалтен,
Тудын деч утлаш тӧча,
Пунжо вел тӱрген шога.
Агытаным утараш
Рывыж вик кудал мия.
Тудым кидышкыже налын,
Шудалаш пижеш капканым:
-Ты й могай осал улат:
Петян йолжым кӱрлынат!
Хор:
—Тудо шкеже пеш шояче.
Кузе шкенжым пыдал нале!
... —Пӱтынь ял ойла тыге:

—Юзо ең толеш вашке!
Огеш ыште мом гына,
Пўтынъ залым воштылта.
Теве сценыште шога.
Тидым-тудым ончыкта.
Шекланат чылан, кузе
Ўдырамаш берет гыч
Шүдö муным пеш луктеш!
А шинчаже предын
Куан тул дене йўла.
Пыкше куча шкенжым.
А тыгодым циркачла
Пўктышö чывыш «савырна» -
Сцене нарынче чыла:
Тушто чывиге кўтү!
Йўк-йўан: «Вот тиде -да!
Инкубаторат ок кўл!...»
Пред ок керт чытен тетла,
Кугу йўкшö ден темла:
—Код, йолташ, тый эрелан
Мемнан тўн птицеводлан!
Хор:
—Кузе кертеш циркач!
А вот пред —кугу чудак.
... —Классым шыш лияш йодам.
Тўткын колыштса чылан.
Кўчык онай ойлымашым
Лудын пуэм тыланда мый.
Чыве охла, кечкыжеш,
Моткочак чот черланен:
«Чыташ ок лий... йöсö пеш...»
Лудым конден кычкырен:
—Полшо мылам, пошкудем,

А уке гын, мый колем.
Терген нале врач кўрка,
Но йол т ен ыш керт мылам...
Пуале эм дене пагар,
Я кылмем, я пўжалтам.
Кум сутка ом коч уже,
Эр годсек чыла йўлем...
Лудо мане:
—Пеш вашке
Пушара дек тол миен.
Врач ок пале нимомат,
Юзо эмла чыламат!..
Шотшо уло пушаран -
Огеш шокто кечкыжмат.
Чер уке гый, но молан
Алят ок лек чывыжат ?
Хор:
—Доктор вел эмлен кертеш,
А юзо лачак локтылеш.
—А мом ьпптен пушара?
—Кочкин чывым,
черымат.
—Чын.
Тидлан тендам моктем!
Ынде колыштса,
кузе
Комбо намысыш пурен.
Узо комбым пий ужеш:
—Эй, моктанчык,
тый молан
Кугешнен тыге ончет?..
Вет ме икгай улына...
Йылмына пеш лишыл улыт:

Тый - га-га,
а мый —ам-ам!
Нимом шылтыде ойлем:
Тыйын семынак иям —
Юлым тыманмеш вончем!
Тый денет ме коктынат
Орол пеш сай улына:
Мый шогем продсклад воктен,
А тый - ешетым оролен.
—Га-ха-ха!
—Мом тый воштылат?
—Шояче!
Мо кўлеш тылат?..
—Икте-весылан полшыман...
Шўет тыйын метр кутышан.
Продбазе рож гыч шкетынак
Луктын кертат пуд шылымат!
Амал уке лўдашат:
Шылым от коч йўршынат,
Суд дечат кертат утлен.
Илыман гына келшен.
Пашатлан чыла налат!..
Ты ораде комбылан
Келша тиде шакше план.
Шўйжым рожыш шуралеш —
Капканеш вигак пижеш.
(Воштылеш класс:
—Ха-ха-ха!..)
—Агытан нерген мутна.
Урем тич шергылтарен,
Кычкыра капка воктен:
—Чыве-влак!
Эрдене садыш

Культипоходыш каяшлан
Ыштенам игечым сайым!
Вер уке тетла йӱрлан.
Кечылан кӱлеш приказым
Жапыштыже пуэнам.
Кекерекем тек шӧртняиже —
Вымпел лиеш мыланна!..
Пӱр тӱс лонгаште тыланда
Мураш Орфейым тӱналам!
Ушештарыш пыл мылам, -
Утыр тудо кычкыра, —
Лиеш чыла мыйынла!
Мылам лийже сай игече.
Лиеш лач тынае кече.
Мыланем тидлан ур-ра!
А. эрден вӱта ўмбак
Ведрa дене йӱр оптале...
Агытан огеш моктане,
А кашта гыч вик шунгалте,
Куш пурен каяш ок пале...
Чыве-влаклан пелешта:
—Арам вучен улыда.
Титаканже ужава,
Тудо йӱрлан кычкыра!
Галя:
—Ну, кӧ йӱрым тыш конден?
Хор вашештыш ик йӱк ден:
—Кӧ нӧрен,
сырен йӱрлан!..
—Кӧ?
—Моктанчык агытан.
Галя чарныде ойла,
Мутшо чылт вӱдла йога.

—Куан:
туто пырче нерген
Мыланна карш-влак мурат.
Шўлык,
кунам, чеверласен,
Турня-влак рўж кычкырлат.
Тўрлө улыт кайык-шамыч:
Шўшпык,
шырчык
да киса,
Шиште,
өрш,
корак,
пөрткайык,
Телыгайык ден чаңа!
Шурнывоч,
коршангыгайык,
Купшўльö,
сузо,
тумна!
Аист,
коршангывуйгайык,
Колшыре,
пембе,
арслан!
Могай сылне улыт нуно!
Йўкышт онгырла йонга.
Шулдыран хор ямле мурым
Мыланнаже пөлекла.
Онай улыт кайык-шамыч.
Южышт дене палдарем.
Страус ден колибрим налын,
Ончена танастарен:

Страус... лу тўжем пачаш
Колибри деч нелырак!
. Тўнө йўштө моткочак.
Мланде лум ден петырнен.
Изи кайык садиктак
Муралта пеш куанен.
Ончал:
йўла ўжара
Ўршын онгышто тулла!
Тудын суртшо - чодыра.
Тушто жапым эртара.
Лум возеш —
өрш тунамак
Илаш ялышке кусна.
... Мотор пызле кундемнажым
Ой, кузе сөрастара!
Рубин пырче гай саскаже
Ўжара гай чеверга!
Чодыраште понгым огыл -
Пызле орангым пўчкедем.
Йўштө кече толмо годым
Тудым логылан пукшем!
Надя кидым нөлталеш:
- Ала кертат вашештен:
Могай кўкшытыш шумеш
Кертыт кайык-влак кўзен?
Галя:
- «ТУ» деч огыт код!
Индийышке телылан
Эсогыл Эверест гоч
Йўксө-шамыч чонештат!
... —Вуйыш пыштыза чылан:
Кайык пеш шуко мемнан —

Түрлө тўсан, кутытан -
Нуным сайын палыман.
Эн онайже —
попугай...
Тудым пала кажне ен.
Мыят кызыт тыланда
Вигак кокытым темлем.
«Май» колхозыш мемнан деке -
Чытен от керт воштылат —
Толын лекте лекций дене
Лүмлө лектор Попугай.
Зал тич калык -
чыланат
Ямде улыт колышташ.
Шоктыш кок мут улыжат -
Пуста кодо вет клубшат.
Лектор залыш чояракын
Ончал колтыш, шекланен.
Ўштервоштырым өндалын,
Тушто лач орол шинчен.
Попугайна, шыдешкен,
Лач сангажым ўштылеш.
Орол, нерже ден чўнген,
Колеш:
—Пыштыза ушеш!
«Корма сай гын,
лўштыш сай» —
Тыге науко туныкта.
Орол помыжалт кая:
«Теве кузе чылажат!...»
Кушто вольык явык пеш,
Тушто тошто фермыжат.
Лўштышат изем толеш!..

Орол мане:
—Чын тидат...
Лектор, нержым кадыртен,
Мане, шыдыжым сенен:
—Тыгай темым умылаш
Колхозник эше кушшаш!..
А мемнан вес попугай
Дискотекашке коштеш.
Колышт тый, класс-попугай,
Мо умбакыже лиеш...
Кушкын Кока коло ий,
Ачан вачыште шинчен.
Кушкын шуын -
тынар ий
Кузерак ача чытен?..
Мода —
тудын тўн паша.
Орангутангла чиен,
Румба-тангом, чот тыршен,
Кока твистымат кунна.
Пўжалтмеш тыге тырша
Пудыргышо таган ден.
Йўк шокта:
—Кай кем ургаш!..
Налеш Кока туманлен.
Тудын тувыр пеш онгай -
Тушто Африка чыла:
Слон, жираф ден черепахе,
Носорог ден изи кайык,
Крокодил ден антилопо,
Ужат тушто кок циклопым,
Бегемот ден шучко краб,
Тыгак маймыл, баобаб!

Географий ден начар,
Но вургем дене виян -
Тудын гай уке тендан:
Раке, кактус ден арбуз
Да макаке ден медуз.
Света вер гыч кычкырале:
—Галя,
мыйын шонымаште,
Кызыт Кока-попугай
Полшыш пел тўням эрташ!
Галя:
- Пеш чын шонымаш!
... Галя ныжылгын ойла.
Мутшо чылт вўдла йога,
Кумылетым нўлталеш.
Колыштмет гына шуэш.
Кажне мутшо шергакан
Да моткочак кўлешан.
Доклад огыл,
а поянлык.
Келша тудо
пўтынь класслан!..

СВЕТЛА НА АРКАДЬЕВНА БЕССОНОВА

ГАЛЯ - ОРНИТОЛОГ

Поэме-лекций

Кугырак класслаште тунемше йоча-влаклан

ГАЛКА - ОРНИТОЛОГ

Поэма-лекция

Для детей среднего школьного возраста

На марийском языке

Редактор А. А. Богданов

Художник С. А. Тупицына

Корректор А. А. Богданов

Компьютерная обработка рисунков и вёрстка

Г. А. Виногоровой

Подписано в печать 25.04.2012

Формат 60 x 84/16. Усл. печ. л. 1,40.

Тираж 200 экз. Заказ № 831

Отпечатано в типографии ООО «СТРИНГ».

424002, г. Йошкар-Ола, ул. Кремлёвская, 31.